

як любов. Саме на цій ієрархічній сходинці людині відкривається істинність любові. Вона здатна як любити, так і відчувати себе об'єктом, бути і творцем, і споглядачем, і споживачем одночасно, не завдаючи шкоди, болю іншим, а, навпаки, уміти робити світ кращим. Щоб відчувати себе гармонійною особистістю, потрібно не тільки відчувати любов, творити її.

Як Е. Фромм, так і А. Маслоу вважають, що любов є важливою складовою суспільного життя, людина повинна навчитися любити і, водночас, будувати таке соціальне буття, в якому є місце любові істинній: чи то зрілій, чи то буттєвій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу ; перевод А.М. Татлыбаевой. – 1970; СПб : Евразия, 1999. – Терминологическая правка В. Данченко. – К. : PSYLIB, 2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/masla01/index.htm>.
2. Фромм Эрих. Искусство любить / Фромм Эрих ; перевод с англ. Л.В. Трубициной, А.В. Ярхо, А.С. Соловейчика ; под ред. Д.А. Леонтьева. – 2-е изд. – СПб : Азбука-Классика, 2008. – 224 с.
3. Фромм Эрих. Человек для себя. Исследование психологических проблем этики / Эрих Фромм ; перевод с англ. Л.А. Чернышевой. – Минск : Коллегиум, 1992. – 253 с.

УДК 159.923.2; 17.022

ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Галян І.М., д. психол. н.,
професор кафедри практичної психології

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

У статті розкривається сутність механізму ідентифікації особистості у кризовому суспільстві. Її механізмом є ціннісний вибір, в якому провідна роль відводиться досвіду суб'єктної активності, та регуляторній компетентності, які формуються впродовж онтогенезу особистості. Ключовим аргументом забезпечення повноцінної ідентифікації є наявність вищої цінності.

Ключові слова: *особистість, ідентифікація, самоідентифікація, цінності, смисл, ціннісний вибір, аксіологічна компетентність.*

В статье раскрыта сущность механизма идентификации личности в кризисном обществе. Ее механизмом является ценностный выбор, в котором ведущая роль принадлежит опыту субъектной активности, и регуляторной компетентности, которые формируются в онтогенезе личности. Ключевым аргументом обеспечения полноценной идентификации является наличие высшей ценности.

Ключевые слова: *личность, идентификация, самоидентификация, ценности, смысл, ценностный выбор, аксиологическая компетентность.*

Halian I.M. PSYCHOLOGICAL MECHANISM OF PERSONALITY IDENTIFICATION IN A CRISIS SOCIETY

The article reveals the essence of the mechanism of personality identification in a crisis society. Its mechanism is a valuable choice in which the leading role is given to the experience of subject activity and regulatory competence, which are formed during ontogenesis of the individual from the very moment of the birth. Higher value is a key argument and provides full identification.

Key words: *personality, identification, self-identification, values, meanings, value choice, axiological competence.*

Постановка проблеми. Становлення особистості є доволі складним процесом, позаяк у ньому задіяні різноманітні чинники, починаючи від біологічних та внутрішньо особистісних і закінчуючи соціально-економічними. Якщо біологічні та економічні сприяють фізичному добробуту людини, то соціально-психологічні та внутрішньо-особистісні – психологічному. В останньому випадку на перший план виходить сфера самосвідомості, позаяк зав-

дяки їй здійснюється самоаналіз місця людини у системі її ставлень та відношень. Одним із них є ідентифікація та самоідентифікація особистості.

Ідентифікація є процесом формування почуття спільності, тотожності (проте не абсолютної), що ґрунтується на важливих для особистості ознаках. Серед таких: спільні політичні, економічні, духовно-ідеологічні (світоглядні позиції, релігійно-конфесійна приналежність) інтереси, націо-

нальна спільність культури, мови, етнічні особливості, субкультура (спільність моральних, мовних норм). Важливою особливістю є те, що вказані ознаки виступають смисложиттєвими факторами способу життя, менталітету тощо.

Кризове суспільство досить яскраво загострює усі проблеми, які перебуваючи у латентному стані в успішному суспільстві, не виявляються через відносну «стабільність» особистості (економічну, лінгвістичну, духовну). Так, наприклад, багатонаціональне, але історично молоде американське суспільство, є успішним через спільність інтересу, який іменується добробутом. Відтак його громадяни легко себе ідентифікують американцями позаяк забезпечуються їх основні потреби. Така природа ідентифікації «молодих» суспільних утворень. Дещо по іншому ідентифікація виявляється у «зрілих» етносах. Там, окрім економічних чинників, провідну роль відіграють психологічні, одними із виразників яких є мова, культура, релігія. І тому, як тільки «стабільність» порушується, скриті, латентні проблеми активуються, а відтак виникають непорозуміння на етнічному, національному, релігійному та інших підґрунті. З огляду на сьогодення дослідження ідентичності є на часі, позаяк актуалізуються значна кількість згаданих вище проблем.

Аналіз досліджень і публікацій. Ідентифікація та самоідентифікація пов'язані з поняттям «ідентичність», що набуло широкого розвитку починаючи з праць І. Канта (ідентичність як акт, що містить чуттєве і раціональне), Г. Фіхте (ідентичність реалізується у суперечності між «Я» і «не Я») та ін. Власне психологічне його розуміння знаходимо у працях Д. Юма, який розглядає ідентичність як «тотожність особистості», що змінюється під впливом враження та сприйняття [13]. З точки зору М. Бахтіна, ідентичність є наслідком розбіжності з собою, що задається темпоральністю, опосередкованістю та характером дій, які виконуються у певний проміжок часу [8]. Ідентичність в Е. Еріксона представлена динамічним процесом організації життєвого досвіду в індивідуальному «Я», що триває упродовж усього життя [14]. Дж. Марсія розглядає ідентичність як «структуру Еґо, зокрема, внутрішньо самостворювану, динамічну організацію потреб, здібностей, переконань та індивідуальної історії» [2]. Дж. Мід визначав ідентичність як здатність людини цілісно сприймати свою поведінку та життя. С. Московічі наголошує на великій кількості ідентичностей, поміщених в ідентифікаційну матрицю. Їх порядок та структуру визначає домінуюча у певний момент

часу ідентичність [16]. Зрештою, Ч. Гордон виокремлює п'ять видів ідентичності: ставтєву, етнічну, ідентичність членства, політичну та професійну [15]. Окрім цього, окремі питання ідентифікації представлені у працях З. Баумана [4], Л. Гудкова [7], А. Крилова [10], Р. Лейнге, Т. Сас та ін.

Постановка завдання. Узагальнюючи представлені у працях багатьох учених міркування з приводу ідентичності та її природи, можна констатувати її соціально-психологічну природу. Засвоюючи соціокультурні зразки, норми, цінності, прийняття і засвоєння різних ролей у взаємодіях з іншими людьми, ідентифікація людини змінюється, остаточно оформлюючись до кінця юнацького віку. У цей період кожна людина так чи інакше переживає кризу, пов'язану з необхідністю самовизначення, у вигляді цілої серії соціальних і особистісних виборів та ідентифікацій. З огляду на вище зазначене, актуальним є розгляд механізму, який забезпечує процес самоідентифікації особистості, що, зрештою, і складає **мету** нашої публікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У чому особливість ідентичності громадян сучасного українського кризового суспільства? Відповідь у першому наближенні криється у результатах соціологічних досліджень, що проводилися в Україні упродовж 2014–2016 рр. [9], стосовно ставлень громадян до мовної та культурної політики держави, а також бачення громадянами проблем і перспектив консолідації українського суспільства у сучасних умовах. Відтак, ідентифікація себе як громадянина України посідає в ієрархії лише п'яту позицію (29% за сумою першого, другого та третього виборів). Шосту та сьому позиції (21-22%) за сумою 1-3 виборів посідають національність і «належність до України як країни, в якій я живу». Останні місця в ієрархії ідентичностей посідають класова належність (17%), релігійна належність або ставлення до релігії (11%), політичні симпатії (7% за сумою 1-3 виборів).

Цікавим є прояв зазначених ідентичностей за регіонами. Так, ідентифікація себе як громадянина України відіграє найбільшу роль для жителів Південного (сума 1-3 виборів становить 39%) та Західного (35%) регіонів, найменшу – для жителів Східного регіону (11%). Національність є важливою для жителів Західного регіону (34%), найменшу – для жителів Сходу (10%), Півдня та Донбасу (по 15%). Належність до України як до країни, в якій вони живуть, відіграє найбільшу роль для жителів Південного (26%), Західного (24%) і Центрального (23%) регіонів, найменшу – для жителів

Сходу (13%). Громадянство України має дещо більше значення для етнічних українців, порівняно з росіянами (відповідно, 30% і 25%), так само, як і національність (відповідно, 23% і 18%) та належність до України (відповідно, 22% і 15%).

Отже, представлені соціологічні дані чітко демонструють наявні в Україні розмежування за етнічною та національною складовою та почасті пояснюють сепарацію східного регіону. Подібні дані можна прогнозувати і у Закарпатській області, дані з якої увійшли у загальний показник по західному регіону. Свідченням цьому є оголошені дані МОН України про результати ЗНО в Україні за 2017 рік, де зазначено наявність шкіл, в яких усі учні не склали ЗНО з української мови. Так, це школи, в яких переважають етнічні угорці, але ж це українські громадяни?! І тому доволі дивним видається волення деяких політиків про порушення прав етнічних меншин. Політика загравання з нацменшинами, незадовільна економічна та гуманітарна політика у регіонах – головна причина такого стану речей в Україні.

Мова, культура, релігія у сучасному українському суспільстві є ключовими маркерами етнічної та національної ідентифікації. Вони були, є і будуть визначальними для людини за умови їх актуалізації із самого народження. Адже, коли людина міркує, мислить україномовними категоріями, вони набувають для неї ціннісно-сміслового змісту. Вона ототожнює себе з цією етнокультурною спільнотою. Це особливо важливо для країн, чия культура через поневолення зазнавала цькування та приниження.

Доволі часто можна почути аргумент про те, що мова не є важливим чинником національної ідентифікації. Мовляв, є країни, де в якості державної виступають декілька мов, і проблем з ідентифікацією немає. Звичайно, багатомовні держави демонструють високий рівень етнічної та національної толерантності. Але це стало можливим завдяки тому, що не відбувалося возвеличення однієї культури, мови та приниження іншої. У країнах пострадянського простору і особливо в Україні домінування однієї мови (російської) над українською висувалося ледь не у ранг державної політики, коли стимулювалося все російськомовне: мова навчання на престижних спеціальностях у вишах була російською, вчителі російської мови та літератури у школі та вишах отримували доплати до зарплати, говорити російською було не лише вигідно, але й «модно». Як наслідок, ідентифікація себе з українським нерідко супроводжувалася відчуттями меншовартості. Мова та історична пам'ять – це головне, що має

зберегти і розвинути на новому етапі життя свідомо нація для своєї ідентифікації. Проте зробити це без підтримки держави досить важко, особливо у країні, де нація фактично в опозиції до власної державності. Адже за соціологічними опитуваннями дії влади з реалізації реформ періоду з 2014 до 2016 рр. у відносній більшості опитаних (42%) послабили почуття патріотизму [9, с. 5]. А на думку більшості громадян (близько 53%), вищі керівники держави не є патріотами країни [9].

Події останніх років в Україні суттєво змінили стан речей. Такі слова, як Україна, українець, українське стають символом свободи, нескореності, зменшуючи почуття меншовартості та посилюючи у людей почуття власної гідності. Тобто, потрібна була подія, яка підняла українців у своїх власних очах. Проте, чи всі так «прозріли»? Звичайно, ні. Сьогодні і далі можна почути висловлювання, на кшталт, моя батьківщина там, де мені комфортно; моя батьківщина – це моя сім'я, мій дім, моє місто, село тощо. Підтвердженням цьому є ті ж самі результати соціологічного дослідження, за яким в ієрархії ідентичностей для громадян України найважливішим є їх позиція у сім'ї, сімейний стан (22% респондентів). Ця ж позиція посідає перше місце за сумою першого, другого та третього виборів (59%) [9].

Причиною такого явища є відсутність у людини ціннісного досвіду, що був би пов'язаний з формуванням національних інтересів, моральних норм і переваг, ідеалів, переконань тощо. Саме він стає ключовим ідентифікатором етнічної та національної приналежності.

Чи можна вплинути на процеси ідентифікації людини? Відповідь однозначна – так. Але для цього варто зрозуміти її механізм. Вважаємо, що в основі ідентифікації лежить механізм ціннісного вибору, першорядною ланкою якого є антиципація можливих варіантів майбутнього. Засадничою постає «сміслотвірна активність» (К.О. Абульханова [1]) та «ціннісна свідомість» (Ф.Ю. Василіук [5, с. 124–125]). К.О. Абульханова виокремлює цей вид активності як особистісну інтерпретацію людиною способу життя, сутність якої виражається «семантичним інтегралом» – унікальною системою домагань, саморегуляції і задоволеності [1, с. 28, 101]. Суб'єктний досвід ціннісно-сміслової саморегуляції ми позначаємо у власному дослідженні терміном «регуляторна компетентність» [6].

Отже, внутрішня діяльність вибору постає як суб'єктна активність. Її (діяльність вибору) функціональна структура

доволі складна, проте основні смислотвірні процеси починають формуватися на етапі *базового орієнтування в особистісних смислах*. Цей етап містить *ситуацію вибору* як контекст, *набір* (або пошук) *альтернатив*, їх осмислення, *визначення критерію* для їх порівняння і *ключову (вирішальну) альтернативу* як вищу цінність та транслятора досвіду суб'єктної активності, *реалізацію наміру* у дію на основі особистісної саморегуляції як транслятора регуляторної компетентності.

Механізмом вибору слугує процес осмислення (пошуку смислу) суб'єктом можливих альтернатив (Д.О. Леонт'єв). У ситуації простого вибору альтернативи і критерій для їх порівняння можуть задаватися як самим суб'єктом, так і бути прийнятими із зовні. Перший варіант можливий тоді, коли людина, по-перше, визначилася з ціннісними пріоритетами, тобто набором альтернатив, і, по-друге, знає критерій, за яким буде виявляти найприйнятніший варіант.

Критерії ефективності (параметри оцінки вибору) діяльності залежать від ситуації. Проте основними можуть бути такі: можливість досягти успіху, можливість адаптуватися та можливість отримати задоволення. На цьому етапі важливий зворотний зв'язок: якщо висока перспектива домогтися успіху, але низька можливість отримати задоволення або адаптуватися у середовищі, тоді суб'єкт повертається знову у ситуацію вибору до наявних альтернатив і критеріїв їх порівняння.

Таким чином, суб'єктний досвід під час смислового вибору реалізується завдяки осмисленню альтернатив і критерію для їх порівняння з урахуванням міри сформованості вищої цінності, а також досвіду регуляторних умінь, що реалізує намір у дії на основі саморегуляції або блокує його – при самоконтролі. Осмислення альтернатив – це процес наділення їх смислом під час взаємодії з джерелом смислотворення – вищою цінністю.

Після осмислення суб'єктом кожної альтернативи визначається критерій для їх порівняння. У цей момент кожна альтернатива зв'язується із цілями та цінностями людини. Трапляється, що успішний шлях вирішення проблеми суперечить загальним принципам людини, її етичним нормам або життєвим цілям. Тому відбувається пошук такого рішення, яке б враховувало ці факти. За такої умови правильність вибору залежить від масштабу контексту. Визначення ключової альтернативи перетворює ситуацію вибору у ситуацію досягнення мети. Якщо результат не відповідає одному із критеріїв ефек-

тивності, то суб'єкт знову повертається у ситуацію вибору до пошуку альтернатив, або визначення критерію для їх порівняння.

Отже, у ситуації *смислового* вибору на етапі визначення критерію для порівняння наявних альтернатив людина реалізує свій суб'єктний досвід, наповнений (або ні) вищою цінністю. Якщо вища цінність сформована (переконавання, інтереси, ідеали, смисложиттєві орієнтації), то суб'єкт визначає ключову альтернативу і на основі саморегуляції реалізує намір у дію. Коли ж вища цінність не сформована, то суб'єкт застрягає на емоційних переживаннях, вдається до самоконтролю. Він переосмислює критерії порівняння альтернатив, що сприяє увиразненню, вищої цінності, або відмовляється від вибору, погоджуючись з найпростішим варіантом чи загалом свідомо (несвідомо) уникає ситуації вибору. Л.І. Анциферова вважає, що уникнення або втеча здійснюються внутрішнім відчуженням від ситуації або придушенням думок про неї [3, с. 10]. Прикладом подібної персеверації є фрустрація, коли суб'єкт, емоційно сильно переживаючи під час досягнення мети (зокрема і вибираючи), застрягає на визначенні критерію для порівняння альтернатив, тому що десь у системі цінностей є конфлікт (наприклад, «хочу, але не можна» або «хочу, але боюся» тощо), що заважає формуванню вищої цінності. Тому невдача змушує відмовитися від тієї цінності, заради якої людина мобілізувала всі свої сили [3, с. 8].

Основна проблема, що виникає на цьому етапі ціннісного вибору, – це засвоєння вхідної інформації та її зіставлення з індивідуальними особливостями. У своїх дослідженнях D. Brown, L. Brooks з'ясували, що, по-перше, існує висока позитивна кореляція між потребою інформації і рівнем самосвідомості (у нашому дослідженні це суб'єктний досвід), а тому ефективність інформації залежатиме від готовності її прийняти; по-друге, для прийняття адекватного рішення клієнт повинен володіти комплексною інформацією. Отже, на етапі збору альтернатив відбувається розширення обсягу інформації, збір можливих варіантів вирішення та інформації щодо кожного з них, співвіднесення отриманої інформації зі своїми особливостями. Далі суб'єкт визначає критерії для порівняння сформованих ключових альтернатив, вибирає основну та реалізує її.

Внутрішній діяльність ціннісного вибору сприяє поєднання досвіду суб'єктної активності та регуляторної компетентності суб'єкта аксіогенезу. Незадоволення суб'єкта з приводу власних регуляторних

умінь детермінує переоцінку деяких компонентів суб'єктного досвіду, а відтак і перебудову досвіду регуляторних умінь. Водночас стан розвитку певних компонентів суб'єктного досвіду (наприклад, досвід рефлексії або структура цінностей) також започаткує ревізію внутрішньої діяльності вибору, що, зрештою, спричинить зміни і у досвіді регуляції. Об'єднує досвід суб'єктної активності та досвід регуляторних умінь як основу внутрішньої діяльності вибору вища цінність. Її досконалість побічно забезпечує перехід ситуації вибору як деякої невизначеності [12] у ситуацію досягнення мети.

Формування вищої цінності передбачає цілу ланку дій, залежно від віку людини. Так, з огляду на інстинктивну форму поведінки немовляти та сенсорно-моторний рівень виховання, дієвими стимулами можуть стати заохочення і покарання. Предметно-образний рівень психічного розвитку у ранньому дитинстві, дошкільному та молодшому шкільному віці в єдності з наслідувально-стереотипним рівнем виховання, уможливорює тренування дій з утворенням навичок і звичок, зокрема, моральних. Конкретно-логічний рівень розвитку психіки підлітків, а відтак, інтелектуальний рівень виховання, роблять засадничими для усіх видів активності знання, розуміння, переконання, які, при цьому, набувають мотиваційної сили. Морально-вольовий рівень виховання у період юнацтва, опертий на свідомі дії, характеризується цілеспрямованістю, програмуванням, плануванням, свідомо-вольовою, моральною регуляцією внутрішніх і зовнішніх зв'язків і ставлень. Саме це становить основу формування світогляду зі сформованою вищою цінністю.

Механізм формування вищої цінності включає систему взаємопов'язаних послідовних компонентів, які мають прямий і зворотний зв'язок: знання – розуміння – переживання – саморегуляція – поведінка – здібності – діяльність – ставлення і спрямованість – світогляд. На основі розуміння знання і його переживання виникає мотив, який завдяки психічній саморегуляції спричиняє певну поведінку. Поведінка пов'язана зі ставленнями, здібностями і діяльністю. Світогляд інтегрує увесь досвід, усі форми активності людини.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, ідентичність трактують як почуття самототожності, власної істинності, повноцінності, стабільного бачення себе, володіння власним «Я» у мінливих ситуаціях; як здатність повноцінно розв'язувати завдання, які постають перед особистістю на кожному етапі розвитку. Процес форму-

вання ідентичності не одиничний акт, а серія взаємопов'язаних виборів, за допомогою яких людина приймає свої власні цілі, цінності та переконання. Її механізмом є ціннісний вибір, в якому провідна роль відводиться досвіду суб'єктної активності та регуляторній компетентності, які формуються упродовж онтогенезу особистості, починаючи із самого її народження. Ключовим аргументом забезпечення повноцінної ідентифікації є наявність вищої цінності. Цілеспрямований вплив на її формування, в якому належне місце відведено потребі, зусиллю та задоволенню, яке передбачає цілу ланку дій залежно від віку людини, починаючи із психічного зараження і наслідування та завершуючи усвідомленою вольовою, моральною регуляцією внутрішніх і зовнішніх відношень і ставлень.

Перспектива дослідження окреслюється поглибленим вивченням взаємозв'язку аксіологічної компетентності та змісту ідентичності особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абульханова К.А. Психология и сознание личности (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды / К.А. Абульханова. – Москва – Воронеж : МОДЭК, 1999. – 224 с.
2. Антонова Н.В. Проблема личностной идентичности в интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии / Н.В. Антонова. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.elib.org.ua>.
3. Анцыферова Л.И. Личность в трудных жизненных условиях: переосмысление, преобразование ситуаций и психологическая защита / Л.И. Анцыферова // Психологический журнал. – 1994. – Т. 15, № 1. – С. 3–18.
4. Бауман Зигмунт. Индивидуализированное общество : пер. с англ. / Бауман Зигмунт ; под ред. В.Л. Иноземцева. – М. : Логос, 2002. – 390 с.
5. Василюк Ф.Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф.Е. Василюк. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1984. – 200 с.
6. Галян І.М. Ціннісно-сміслова саморегуляція особистості: генеза та механізми функціонування : [монографія] / І.М. Галян. – Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2016. – 402 с.
7. Гудков Л.Д. Негативная идентичность / Л.Д. Гудков. – М. : Новое литературное обозрение, 2004. – 816 с.
8. Емельянова С.И. «Что такое идентичность?» / С.И. Емельянова // Дискурс Пи. Выпуск 5: Дискурс идентичности / Под ред. О.Ф. Русаковой – Екатеринбург, 2005. – С. 162–164.
9. Консолідація українського суспільства: шляхи, виклики, перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до фахової дискусії 16 грудня 2016 р. // Проект «Формування спільної ідентичності громадян України в нових умовах: особливості, перспективи і виклики»

реалізується за підтримки програми «Матра» МЗС Нідерландів та Фонду Конрада Аденауера. – Київ : Центр Разумкова, 2016. – 100 с.

10. Крылов А.Н. Эволюция идентичностей: кризис индустриального общества и новое самосознание индивида / А.Н. Крылов. – М. : НИИ, 2010. – 272 с.

11. Леонтьев Д.А. Профессиональное самоопределение как построение образов возможного будущего / Д.А. Леонтьев, Е.В. Шелобанова // Вопросы психологии. – 2001. – № 1. – С. 57–66.

12. Наумова Н.Ф. Социологические и психологические аспекты целенаправлен-

ного поведения / Н.Ф. Наумова. – М. : Наука, 1988. – 200 с.

13. Фрейд З. «Я» и «Оно» / З. Фрейд. – Тбилиси, 1991. – 398 с.

14. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризисы / Э. Эриксон. – М., 1996. – 344 с.

15. Gordon Ch. Development of evaluated role identities / Ch. Gordon // Annual Review of Sociology. – 1976. – V. 2. – P. 405–433.

16. Moskovici S. Notes towards a description of Social Representation / S. Moskovici // European Journal of Social Psychology. – 1988. – V. 18. – P. 211–250.

УДК 159.99

ЖИТТЄВА ПЕРСПЕКТИВА ОСОБИСТОСТІ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Гаркуша І.В., к. н. з соц. комунікацій,
доцент кафедри педагогіки та психології
Університет імені Альфреда Нобеля

Кайко В.І., к. психол. н.,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Університет митної справи та фінансів

У статті проаналізовано аспекти життєвого шляху – життєвої перспективи, як цілісної картини майбутнього, очікування подій, що несуть ціннісно-сміслову навантаження для людини.

Ключові слова: особистість, перспектива, життєвий шлях, життєва перспектива, установки, життєвий план.

В статье проанализированы аспекты жизненного пути – жизненной перспективы, как целостной картины будущего, ожидания событий, несущих ценностно-смысловую нагрузку для человека.

Ключевые слова: личность, перспектива, жизненный путь, жизненная перспектива, установки, жизненный план.

Garkusha I.V., Kaiko V.I. LIFE PROSPECTS OF PERSONALITY: PSYCHOLOGICAL ASPECTS

The article analyzes the aspects of the life path – the life perspective, as a holistic picture of the future, expectations of events that carry a value-semantic load for a person.

Key words: personality, perspective, life path, life perspective, attitudes, life plan.

Постановка проблеми. Проблема «життєвої перспективи» стала предметом вивчення у зв'язку з теоретичною і практичною розробкою наукової проблематики психологічного часу і життєвого шляху особистості. Дослідження цієї проблеми дає можливість поглянути на те, як окрема людина сприймає і представляє своє майбутнє, як це майбутнє пов'язане з минулим і сьогоденням, яке місце займає майбутнє у суб'єктивній картині життєвого шляху особистості, яким чином впливає на поведінку особи [4; 7].

Аналіз останніх досліджень. Заведено вважати, що розробка проблематики життєвого шляху особистості, зокрема у вітчизняній психології активно починається з 80-х років ХХ-го століття. Основою для ши-

рокого дослідження цієї проблемної області послужили ранні роботи Б.Г. Ананьєва і С.Л. Рубінштейна [4; 18; 19]. С.Л. Рубінштейн – один з тих вітчизняних психологів, хто цілеспрямовано займався проблемою життєвого шляху особистості. Він стверджував, що життєвий шлях – не є просте розгортання плану життя, закладеного у дитинстві. Це – соціально-детермінований процес, на кожному етапі якого виникають новоутворення. При цьому особистість є активним учасником цього процесу, і у будь-який момент може втрутитися у нього. Автор підкреслює цілісність, безперервність життєвого шляху, спадкоємність усіх його етапів [18, с. 483].

Б.Г. Ананьєв за основу для розгляду життєвого шляху людини запропонував бі-